

ONZE KAMER STAAT IN DE SPEELZAAL...

In het project "Peuters en ICT" van de Taallijn VVE, het samenwerkingsproject van het Expertisecentrum Nederlands en Sardes, staat centraal hoe digitale middelen gebruikt kunnen worden om de taalontwikkeling te stimuleren. Daarbij worden media en ICT gebruikt om te stimuleren, te ordenen en een brug te slaan tussen school en huis. Dit blijkt al te kunnen met heel eenvoudige middelen: het gebruik van een digitale fotocamera en het computerprogramma PowerPoint. De eerste ervaringen zijn opgedaan in een pilot met 5 peuterspeelzalen in Den Haag en Tilburg.

Door John Bronkhorst, Expertisecentrum Nederlands, Radboud Universiteit

Gooi eens een anker uit.

Eén van de manieren waarop ICT kan worden ingezet op peuterspeelzalen, is aan de hand van digitale ankers. Een anker is een boek, film of activiteit die de kinderen nieuwsgierig maakt. Maar het kunnen ook foto's zijn uit de thuissituatie van de kinderen, die als bron kunnen dienen voor kinderen om over te vertellen. De nieuwsgierigheid die het anker opwekt, zorgt ervoor dat de kinderen gemotiveerd zijn om meer over het anker te weten te komen. Binnen de Taallijn VVE werken we met ankergestuurde activiteiten. Hiermee bedoelen we dat er in een periode van een aantal weken, activiteiten worden uitgevoerd die iets te maken hebben met het anker dat centraal staat.

Een voorbeeld van een digitaal anker is een fotoreportage van een gezamenlijk uitgevoerde activiteit, of de thuissituatie van een kind. Zo'n digitaal anker is relatief simpel te maken met behulp van een digitale fotocamera en een presentatieprogramma zoals PowerPoint. Digitale middelen gebruiken betekent wel dat ze er moeten zijn, moeten werken en dat je ermee vertrouwd moet zijn of moet raken. In het project Peuters en ICT hebben we samen met leidsters gekeken hoe digitale ankers kunnen worden gemaakt. In een pilot in enkele peuterspeelzalen in Den Haag en Tilburg is gewerkt met een scholingsmodule die door Sardes is ontwikkeld binnen het gezamenlijke project met het EN (Schonewille, Van Ophuizen en Van der Zouw, 2005). 'Natuurlijk hebben we eerst geoefend met de digitale fotocamera en het computerprogramma PowerPoint, zodat ermee gewerkt kon worden. Handleidingen en cursusmaterialen zorgden ervoor dat thuis zelf gekozen opdrachten en onderwerpen verder uitgewerkt konden worden.

Met behulp van een digitale fotocamera kun je snel opnamen maken van voor peuters betekenisvolle situaties. Anders dan een gewone camera kent een digitale camera een aantal voordelen. Gemaakte opnamen kun je direct bekijken en toetsen aan je bedoelingen: staat er inhoudelijk op wat je wilde? Is de opname technisch naar wens? Kun je er je doel rond taalstimulering mee bereiken? Opnamen kunnen direct worden afgedrukt, vertoond en ook bewerkt worden. Vermenigvuldigen van de opnamen kan ook op allerlei manieren en ook is verspreiden, bijvoorbeeld via e-mail of digitale fotoalbums, erg gemakkelijk geworden. Die foto's kunnen samen bekeken worden op de TV of computer en roepen veel reacties op bij kinderen. Ze werken als een *anker*, een oriëntatie- en vertrekpunt, waar je allerlei taalactiviteiten omheen kunt ontwikkelen. Vanuit goed gekozen foto's kan aandacht worden besteed aan woordenschat, mondelinge communicatie en vertellen.

Nog mooier wordt het als we er een presentatie van maken. Daarvoor gebruikten we in het project het programma PowerPoint. Een van de aantrekkelijk mogelijkheden van een dergelijk programma is dat je er ook geluiden bij op kunt nemen. Commentaar van de peuter, van de ouders en anderen zijn in een handomdraai gemaakt en kunnen makkelijk worden toegevoegd aan de presentatie. Zo ontstaat een levend betekenisvol stukje eigen wereld rondom een of meer peuters.

Leidsters die een fotoserie maakten, werkten ter voorbereiding soms met een schema:

Aspecten van het gekozen onderwerp	Vorbereiding	Uitvoering
Welke foto's wil ik graag maken?	Hier worden mogelijke foto's ingevuld, bijvoorbeeld: foto van de kinderkamer, de speelplaats.	Notitie tijdens het maken van de foto. Bijvoorbeeld: 'let op: de kinderkamer is pas vernieuwd en dat vindt de peuter erg leuk.'
Welke begrippen denk ik tegen te komen?	Mogelijke begrippen die je denkt te fotograferen, bijvoorbeeld: bed, speelgoed, mama etc.	Wat ben je tijdens de uitvoering tegengekomen? Waarover ga je het hebben op de speelzaal?
Welke taal-denkrelaties denk ik te kunnen leggen?	Bijvoorbeeld: een bed is om te slapen, een trap is om omhoog of omlaag te kunnen komen in huis.	Relaties tijdens de uitvoering die je opvielen.

Over de gemaakte foto's ontstaat op de speelzaal een gesprek. Daarbij wordt gewerkt met de technieken en uitgangspunten die in het project "Gesprekken met peuters" (Stoep, Corvers, & De la Rambelje, 2004) uitgeprobeerd zijn. De volgorde is meestal: de peuter waar de foto's zijn gemaakt vertelt wat er op de foto is te zien. De andere peuters maken spontaan opmerkingen en reageren op elkaar. De leidster luistert en reageert ook naar aanleiding van de opmerkingen. Vragen, reacties en opmerkingen van peuters worden doorgespeeld en er wordt ruimte gegeven om op elkaar te reageren.

[Tijdens zo'n gesprek wordt er een pauze gehouden. Alle peuters hebben net de huiskamer van Nur gezien. Ze heeft er uitvoerig over verteld en de anderen waren enthousiast aan het reageren. Met een geleende beamer zijn de foto's heel groot getoond. Nur rent op de speelplaats naar een leidster en roept: "Juf onze kamer staat in de speelzaal...echt waar.."]

Werken met een digitaal prentenboek.

Uit internationaal onderzoek blijkt dat 9% van de Nederlandse ouders geregeld met hun kinderen bezig is met een CD-ROM of DVD (Mullis, Martin, Gonzales, & Kennedy, 2003). Vaak gaat het daarbij om prentenboeken die gedigitaliseerd zijn. Daarbij klikken kinderen graag op plaatjes en negeren ze vaak de gesproken tekst. Het lijkt erop dat ze niet zozeer het verhaal als wel het spelletje belangrijk vinden (Verhallen, Bus, & De Jong, 2004). Digitale prentenboeken kunnen beperkt interactief zijn, dat wil zeggen: er zijn reacties mogelijk op handelingen die peuters met de plaatjes verrichten.

Digitale prentenboeken kunnen gemakkelijk zelf worden gemaakt door de platen te scannen en in een powerpointpresentatie te zetten. Bij iedere plaat kan ook geluid worden opgenomen. Daarbij kan een bestaand verhaal uitgangspunt zijn, maar ook de leefwereld van de kinderen biedt veel aanknopingspunten. Het digitaliseren van bestaande prentenboeken is eenvoudig en betekent dat leidsters zelf kunnen bepalen welke effecten ze in het prentenboek willen stoppen.

Het werken met een digitaal prentenboek maakt het vergroten van woordenschat mogelijk en biedt kansen om de mondelinge communicatie en het verhaalbegrip te bevorderen. In het deelproject "Peuters en ICT" gebruikten de leidsters een digitaal prentenboek dat door kinderen van een andere school werd gemaakt (Duerings, 2004). Het bestaande prentenboek "Dag hoed" werd gedigitaliseerd en kinderen uit de onderbouw vertellen wat ze op de afbeeldingen zien. Een uitgebreide analyse van het prentenboek stelt de leidsters in staat om na te gaan welke taalactiviteiten mogelijk zijn. Een voorbeeld van plaatje zeven:

Dia en inhoud	Begrippen	Acties, relaties	Opmerkingen
7 De mevrouw is in de dierentuin. De aap pakt de hoed af.	Aap, aapje, dierentuin, olifant, wolk, boom, peer, tralies.	Waar zijn de hond, de moeder en het kindje? Wat is een dierentuin? Wat doet de aap?	Let op emotionele relaties: lachen, boos kijken, schrikken. Is er bij U in de buurt een dierentuin waar kinderen geweest zijn?

Het werken met een dergelijke analyse vooraf is goed bevallen. Veel leidsters geven aan dat ze daardoor anders naar prentenboeken en ook de zelf gemaakte ankers gaan kijken. Ook is het prettig dat een zelfgemaakt woordenboek het mogelijk maakt om betekenisvolle dingen uit de eigen leefwereld toe te voegen. Het mogen aanklikken van de plaatjes en daarbij horen van andere kinderstemmen werkt motiverend en moedigt aan om te reageren. Dat alles maakt dat peuters er enthousiast over zijn en leidsters het digitale middel als een stimulans tot praten en reageren ervaren.

Zelf Woordenschatprogramma's maken.

Wie eenmaal zelf digitale ankers en prentenboeken heeft gemaakt, zet gemakkelijk de stap naar een eigen woordenschatprogramma. Dat kan met zelfgemaakte foto's en gescande plaatjes, waarbij geluid en desgewenst tekst zijn opgenomen. De begrippen komen uit de eigen omgeving. Moeilijk is het werk niet, alleen kan soms de hoeveelheid tijd een struikelblok zijn. Sommige leidsters hebben er stagiaires en ouders bij ingeschakeld, zodat dit probleem kan worden opgelost. De prentenboeken en programma's die gemaakt zijn, kunnen ook voor andere groepen en gedurende meer jaren gebruikt worden. Ze kunnen voortdurend naar believen en behoefte worden veranderd.

Het werken met digitale camera, PowerPoint en computer is de leidsters goed bevallen. Dat er nog veel meer rondom taalonderwijs te doen is met heel eenvoudige ICT-middelen is duidelijk geworden. Dat smaakt naar meer.....

Literatuur:

- Damhuis, R. & Litjens, P. (2003) *Mondelinge communicatie; Drie werkwijzen voor mondelinge taalontwikkeling*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Mullis, I., Martin, M., Gonzalez, E. & Kennedy, A. (2003) *PIRLS 2001 International Report. IEA's study of Reading Literacy Achievement in Primary Schools in 35 countries*. Chestnut Hill, MA: Boston College.
- B. Schonewille, M. van Ophuizen en K. van der Zouw (2005). *Taallijn VVE; ICT en taalontwikkeling bij peuters; een scholingsmodule*. Sardes (Utrecht). Ontwikkeld binnen het gezamenlijk project ICT/VVE van Sardes met Expertisecentrum Nederlands. Met verdere dank aan: John Bronkhorst en Judith Stoep (Expertisecentrum Nederlands) en Hans Cohen de Lara (Sardes). Concept wordt thans definitief uitgewerkt.
- Stoep, J., Corvers, J. & De la Rambelje, M. (2004) *Gesprekken met peuters (???)*. Prototype Taallijn VVE. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Verhallen, M., Bus, A. & Jong de, M. (2004) *Elektronische boeken in de vroegschoolse educatie*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Voor meer informatie over het project "Peuters en ICT":
Expertisecentrum Nederlands
John Bronkhorst, e-mail: bronkhorst@edith.nl

Informatie over de taallijn VVE, het downloaden van materialen en aanvragen van prototypen vindt u op de websites:

<http://www.ru.nl/en>
<http://www.lcowijzer.nl>
<http://www.taalonderwijs.nl/melkweg/prentenboeken.php>
<http://www.sardes.nl>

Met dank aan: Judith Stoep en Mignon van Ophuizen (Expertisecentrum Nederlands, Radboud Universiteit), Hans Cohen de Lara en Berend Schonewille (Sardes), Jack Duerings (SOM)